

הסוגיא החמש עשרה – ובלבד שלא יוציא (צט ע"א 12-2)

ובלבד שלא יוציא וכו';

(א)

[1] הא הוציא – חייב חטאת.

[2] לימא מסייע ליה לרבא,

דאמ' רבא: המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו – חייב.

[3] מי קתני חייב? דילמא, הא הוציא – פטור אבל אסור.

5

(ב) איכא דאמרי:

[1] הא הוציא – פטור אבל אסור.

[2] לימא תהוי תיובתיה דרבא,

דאמ' רבא: המעביר חפץ וכו'.

[3] מי קתני פטור אבל אסור? דילמא, הא הוציא – חייב חטאת.

10

חילופי הנוסחאות

[1] **חייב** בכ"י אוקספורד נשמטה המילה 'חייב'. [3] **מסייע** בכ"י אוקספורד: "מסיים"! אולם ביתר עדי הנוסח: "מסייע/א", ובוודאי שיבוש הוא בכ"י אוקספורד, שהרי אין זה סביר שכוונת בעלי הגמרא היא שמשנתנו מביירה (ראו סקולוף, מילון ארמית בבלי, ערך סיים₂, עמ' 802) את שיטת רבא. ובכלל, בבדיקה ממוחשבת לא נמצא הצמד 'מסיים ליה' אף לא באחד מעדי הנוסח של הבבלי. [4] **חפץ** ביתר עדי הנוסח, פרט לדפוס פאס ודפוס ונציה רפ"ח (עדות דקדוקי סופרים [קצב ע"א, אות א]), ליתא.

מסורת התלמוד

[4] דאמר רבא המעביר... שבת ח ע"ב; עירובין צו ע"ב.

רש"י

הא הוציא החפץ מארבע אמות חייב, ואף על גב דהוא עומד בגג והגביהו למעלה מעשרה והעבירו, לא אמרינן דהעברת דרך מקום פטור הוא, אלמא בתר עקירה והנחה אזלינן, והרי נטלו מתחילת ארבע והניחו בסוף ארבע. **פטור אבל אסור** מדרבנן, דילמא אתי לאעבורי דרך למטה מעשרה.

פירוש הסוגיא

תקציר

סוגייתנו נסבה על הסיוג המופיע במשנתנו: "ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות", המתייחס להיתר "עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים". בסוגייתנו מועלות שתי מסורות הדנות ביחס משנתנו למימרת רבא "המוציא דרך עליו – חייב" (א, ב). בגוף הפירוש מועלית האפשרות כי הסוגיא הבראשיתית לא התמקדה ביחסה של משנתנו למימרת רבא. בשלב הראשון מוקד העיון של הסוגיא היה חומרת האיסור שבמשנה ("ובלבד שלא יוציא חוץ") ואילו רק בשלב שני הוסיפו דיון משני שתכליתו השוואת משנתנו לדינו של רבא.

מסורות מוחלפות

סוגייתנו נסבה על סיוגה של משנתנו "ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות" המתייחס להיתר "עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים". בסוגייתנו מוצעות שתי מסורות הדנות ביחס משנתנו למימרת רבא "המוציא דרך עליו – חייב" (א, ב). ר"א ווייס, שדן בסוגייתנו במסגרת עיסוקו בסוגיות 'איכא דאמרי',¹ טען שההבדל בין שתי הנוסחאות המובאות בסוגייתנו מסתכם "רק בצורה ובהצעה". בהתאם לכך הסיק ווייס שלבעלי הסוגיא היה "חומר יסודי" שאותו קבעו בשתי צורות שונות.² אולם על דרך שמא ואפשר ניתן להציע שלא היה לבעלי הסוגיא "חומר יסודי" בעניין שיטת רבא,³ אלא כך היא השתלשלות הדברים: הסוגיא הבראשיתית לא התמקדה ביחסה של משנתנו למימרת רבא. עניינה של הסוגיא המקורית היה חומרת האיסור שבמשנה ("ובלבד שלא יוציא חוץ"). לפי הצעה זו, קביעת הגמרא ביחס למשנתנו: 'הא הוציא – חייב חטאת' (א)[1] הנה תשתית הסוגיא ורק בשלב שני, הוסיפו דיון משני (א)[2] שתכליתו השוואת משנתנו לדינו של רבא. בשלב מאוחר יותר, נוסף חלק (ב) לסוגייתנו, הנושא בקרבו מסורת חלופית, על ידי מי שראה את חלק (א) כיחידה סגורה שעניינה בחינת יחסה של מימרתו של רבא למשנתנו. בעל גמרא זה העלה אפשרות נוספת להבנת היחס בין משנתנו למימרת רבא.

ההקבלה בין משנתנו ל'המעביר דרך עליו'

בסוגייתנו מצויה הקבלה בין המקרה שבו דנה משנתנו: "ובלבד שלא יוציא חוץ", לבין מימרת רבא "המעביר דרך עליו – חייב". כזכור, רש"י ואחרים⁴ פירשו את הביטוי 'דרך עליו' = 'מעליו', ואילו בעלי התוספות ופרשנים אחרים⁵ קבעו ש'דרך עליו' = 'לפניו', כנגד גופו. לשיטת רש"י ודעמו החידוש הוא שאף שהאדם העביר את החפץ לא דרך רשות הרבים אלא דרך

1 ווייס, לחקר התלמוד, עמ' 245. על 'איכא דאמרי' ראו ווייס, שם, עמ' 221-260; כהנא, המסורות המוחלפות.

2 ווייס אינו מפרש מהו אותו "חומר יסודי", אבל נראה שכונתו לקביעה קדומה שלפיה לא ניתן להסיק ממשנתנו לגבי מידת תקפותה של מימרת רבא.

3 לכאורה ניתן היה להציע שרבא הסיק ממשנתנו ש'המוציא דרך עליו – חייב' בהתאם לשיטה שלפיה איסורה הסתמי של משנתנו התייחס לחיוב חטאת (השוו לסוגיא הבאה, עמדתו של רב יוסף). בשלב מאוחר יותר ניסחו את ההוכחה מן המשנה בצורה ספקנית ודיאלקטית. ברם המלאכותיות שבהקבלה בין דינו של רבא למשנתנו מחלישה את היתכנותו של שחזור זה.

4 רש"י (שבת ט ע"א ד"ה דרך עליו); רבינו חננאל (שבת ט ע"א, עמ' י). אמנם ראו תוספות (שבת ט ע"א ד"ה לימא); רמב"ם, משנה תורה (יב יד).

5 תוספות, שם; ראב"ד בהשגות למשנה תורה הנ"ל. האחרונים ניסו ליישב כיצד פסק הרמב"ם מחד גיסא (שבת טו א); "ואם הוציא – פטור מפני שהוא ברשות אחרת", ומאידך גיסא כרבא (שם, יב יד), שחייב במוציא דרך עליו (השוו השגות הראב"ד, שם: "אמר אברהם: שבש הוא זה. ובגמרא מסייע מזה לרבא דאמר המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע, אע"פ שהעבירו דרך עליו – חייב. וכבר פירשתי למעלה [יב יד בהשגות] דברי רבא שהם דומין למשנתנו זו"). ראו יד פשוטה על אתר (עמ' תכ-תכא), ועל זה יש להוסיף את דברי רבינו חננאל בן שמואל (עמ' תקעה).

מקום פטור – חייב. ואילו לשיטת התוספות: "דהוה אמינא, כיון דהגיע כנגדו הוי כמונח, ונמצא שלא העביר ארבע אמות יחד". ההקבלה מתבארת בהתאם לפירושים השונים שניתנו למימרת רבא, אולם דומה שלפי כולם היא דחוקה.

בהתאם לפירושו לביטוי 'דרך עליו' נדחק⁶ רש"י להסביר את משנתנו כך: "... דהוא עומד בגג והגביהו למעלה מעשרה והעבירו". לפי הסברו של רש"י, המשותף לשני המקרים הוא שהאדם מעביר את החפץ ארבע אמות, עשרה טפחים מעל רשות הרבים. ואילו רבינו פרץ (צט ע"א ד"ה הא הוציא וכו', עמ' שא), שפירש את מימרת רבא באופן השני, הקביל בין המקרים בדרך אחרת: "... ומתניתין בהכי מיירי, שהוא ברשות היחיד ונוטל החפץ ברשות הרבים ומעבירו מצד ימינו לשמאלו דרך לפניו כנגדו". אלא שגם בפירוש זה יש מן הדוחק, שהרי הלשון "שלא יוציא חוץ לארבע אמות" מורה על חשש שמא יוציא האדם וירחיק את החפץ ארבע אמות מן המקום שבו הוא היה מונח, ומנא לן מעביר מימינו לשמאלו?

6 על הדוחק שבדבר העיר הריטב"א (צט ע"א ד"ה לימא מסייע ליה, עמ' תתפג): "ורש"י ז"ל הוצרך לפרש לפי פירושו דהכא מיירי בשעומד בגג והוא גבוה עשרה... וזה דוחק, דגג, מאן דכר שמיה? ומנא לן דבג קאי דנסייעיה לרבא או דנותביה מיהא?!"